К. ҚАБЫЛҒАЗЫ

Телерадио журналистика:

теория, тәжірибе, түйін

ОҚУЛЫҚ

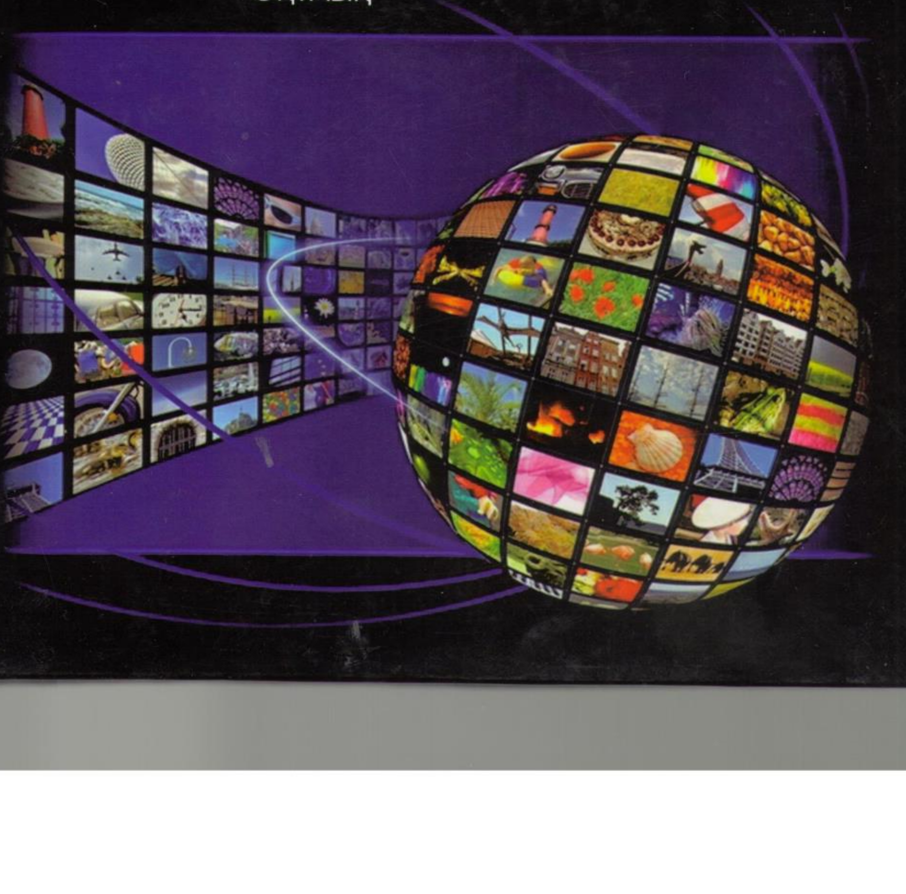

Клара Қабылғазы

ТЕЛЕРАДИОЖУРНАЛИСТИКА: ТЕОРИЯ, ТӘЖІРИБЕ, ТҮЙІН

Қазақстан Республикасының
Білім және ғылым министрлігі
оқулық ретінде бекіткен

Алматы
«Қазақ университеті»
2017

ӘОЖ 654.19 (075.8)
Қ 13

Баспаға әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті журналистика факультетінің Ғылыми кеңесі және Редакциялық-баспа кеңесі (№1 хаттама 2 қараша 2016 жыл); әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің жанындағы ҚР БжҒМ-нің жоғары және жоғары білім беруден кейінгі Республикалық оқу-әдістемелік кеңесінің «Жаратылыстану ғылымдары», «Гуманитарлық ғылымдар», «Әлеуметтік ғылымдар, экономика және бизнес», «Техникалық ғылымдар және технология», «Өнер» мамандықтары тобы бойынша оқу-әдістемелік бірлестігі мәжілісінің шешімімен ұсынылған (№1 хаттама 7 қазан 2015 жыл)

Пікір жазғандар:
филология ғылымдарының докторы, профессор ***Қ. Тұрсын***
саяси ғылымдарының докторы, профессор ***Ж.Қ. Симтиков***
тарих ғылымдарының докторы, профессор ***С.Қ. Қозыбаев***

Қабылғазы К.
Қ 13 Телерадиожурналистика: теория, тәжірибе, түйін: оқулық / К. Қабылғазы. – Алматы: Қазақ университеті, 2017. – 210 б.
ISBN 978-601-04-2164-6

Оқулықта телерадионың ерекшеліктері, оны пайдаланудың маңызы мен қажеттілігі, қазіргі қоғамдағы саяси, экономикалық, құқықтық, мәдени рөлі мен мәні ашылуға тиісті жайлар қарастырылған. Қазақстанда телерадиохабар таратудың даму кезеңдері, құрылымы, оның жанрлары мен пішіндері, телерадиохабарларды әзірлеу әдіс-тәсілдері, әуе толқынындағы ақпараттың мазмұны мен оны байытудың жолдары ұсынылады.

Телерадио компаниялар үшін хабарлар даярлайтын, өңдейтін және тарата алатын болашақ мамандардың біліктілігін қалыптастыру жолындағы тәжірибелік тәсілдер сипатталған. Телерадиоарналарда жұмыс істеуге лайық қабілетті мамандарды қалыптастыруға, қажетті ақпаратты табу мен жаза алуға дағдыландыруға, әр түрлі жанрлар мен стильдерді қолданып хабарлар жасауға бейімдеуге, тікелей эфирде бағдарлама жүргізуге және телерадиоақпараттың сапасын бағалай білуге бағыттауға бейімдеу сияқты мәселелерге көңіл бөлінген.

БАҚ жүйесіндегі телерадионың өзіндік ерекшелігін, телерадионың бейнелеуші құралдарын, әлемдік және қазақстандық телерадиотарату ісінің тарихын, телерадиожурналистиканың жанрлары мен пішіндерін, телерадиожурналист қызметін реттеудің қазіргі заманғы құқықтық жүйесі, радиотыңдарман психологиясын және оларды кеңінен тартудың әдіс-тәсілдерін меңгеруілеріне орай тележурналист тәжірибелік сабақтар да қарастырылған.

Оқулық ҚР Білім және ғылым министрлігі бекіткен базалық оқу бағдарламасына сай орындалған. Журналистика факультетінің студенттеріне, оқытушыларына, өздігінен электронды журналистиканың қыр-сырын үйренушілерге, сырттай оқитындарға арналады. Еңбек көп жылғы тәжірибені негізге алып, өңделіп жазылған. Оқулықта телевизия және радиожурналистика ғылымын зерттеуші ғалымдардың еңбектері және кәсіби журналистердің тәжірибелері пайдаланылды.

ӘОЖ 654.19 (075.8)

ISBN 978-601-04-2164-6

© Қабылғазы К., 2017
© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2017

КІРІСПЕ

XXI ғасыр жоғары технологиялар дәуірі болып отыр. Соған орай қазіргі тарихи уақыт пен жаһандық қауымдастық принциптері негізінде қоғамда өмір сүру жаңа типті адам тәрбиелеу міндетін алға қойды. Ол ұрпақ тәрбиесінде бұқаралық ақпарат құралдарының, оның ішінде телевизия мен радионың атқаратын рөлі ерекше екендігі ғылыми дәлелденіп отыр. Әлемдік деңгейде танылып отырған, жан-жақты дамыған елдің ертеңін жалғастыратын білікті мамандар дайындалуы үшін тиянақты, әмбебап, инновациялық білім берілуі тиіс. Бұл ретте елдің айнасы – бұқаралық ақпарат құралдарының маңыздылығы арта түсуі керек, сол арқылы мемлекет мүддесі айқындалуы қажет.

Ақпарат пен ақпараттық технологиялар ғарыштық жылдамдықпен дамыған қазіргі шақта бұқаралық ақпарат құралдарының да қоғам өміріндегі маңызы жыл өткен сайын артып келеді. Бүгінгі таңда Қазақстан халқын ел өміріндегі маңызды ақпараттармен қамтамасыз етіп отырған еліміздегі телерадиолар қызметінің маңызы ерекше.

Тәуелсіз Қазақстан тұсындағы ақпараттық телерадиобағдарламалардың айырмашылықтары мен ерекшеліктерін түсіндіру, мемлекеттік және коммерциялық арналардың ақпараттық бағдарламаларының және баспасөздің ақпарат тарату саясатындағы өзгешеліктерді анықтау, ақпарат таратудағы жаңашыл әдістердің телерадиоарналардағы және баспасөздегі жаңалықтар қызметінде қолданылуын саралау, қазақ ақпарат тілінің қалыптасуының өзекті мәселелерін айқындау, ақпараттық бағдарлама өндірісін ұйымдастырудағы үрдістерді зерделеу сияқты мәселелер – журналистика ғылымын зерттеушілердің қоғам дамыған сайын зерттеуді қажет ететін міндеттері.

Оқулықтың мақсаты – студенттерді телерадиожурналистиканың ерекшелік сипаттарымен, телерадионың пайда болуымен және хабар таратудың дамуымен, Қазақ телерадиосының өсу кезеңдерімен, жұмыс істеу әдістерімен, телерадиохабар әзірлеудің шығармашылық процесімен, жанрларымен және пішіндерімен, телерадиожурналистің еңбек қарым-қатынастарын реттейтін кәсіби-этикалық ережелері

МАЗМҰНЫ

Кіріспе 5

Телерадионың қоғамдық мәні 7
Телерадиожурналистика және әлем 15
Радиохабар тарату тарихы және даму кезеңдері 19
Дыбыс жазу – электронды журналистиканың басты факторы 43
Телерадиохабардың акустикалық табиғаты 49
Телерадиохабары – дыбыс өнері 56
Телерадионың басқа бұқаралық ақпарат құралдарымен өзара байланысы 61
Телерадиожурналистика жанрлары мен пішіндері 67
Бүгінгі БАҚ-тың аумақтық байланысы 83
Электронды БАҚ-тың техникалық құралдары 88
Хабардағы режиссураның маңызы 93
Телерадиохабар таратудың міндеттері 99
Форматты радио 103
Телерадиодағы диалог құрудың өзіндік ерекшеліктері 109
Телерадиожурналистиканың құрылымдық жүйесі 116
Телерадиохабарлардағы музыка мен шулар 126
Телерадиохабарлардағы монтаж түрлері 129
Бүгінгі телевизия мәселелері 135
Тележурналист шеберлігінің қалыптасуы 138
Тележурналист шеберлігінің әдістемесі 146
Телерадиожаңалықтардың жасалу ерекшеліктері 154
Телерадиоақпараттың жасалу жолдары 167
Телевизиялық репортаждар түрлері 189

Глоссарий 192
Қосымшалар 197
Сілтемелер 206

КЛАРА ҚАБЫЛҒАЗИНА – филология ғылымдарының кандидаты, ЖАК куәлігі № 0000119. Баспасөз және электронды БАҚ кафедрасының профессоры м.а.

Жалпы жұмыс өтілі – 50 жыл, соның ішінде жоғары оқу орны – әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде 35 жыл. Радиожурналистика саласынан кандидаттық диссертация қорғаған. Қазіргі кезде «БАҚ-тың жастарды әлеуметтендірудегі қызметі. Шетелдік және республикалық БАҚ тәжірибесінен» деп аталатын ғылыми жұмыс саласында зерттеу жұмыстарын жүргізуде.

С.М. Киров атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің журналистика факультетін бітірген. Атқарған қызметі: Іле аудандық газетінде әдеби қызметкер, республикалық «Социалистік Қазақстан» газетінде меншікті тілшілер бөлімінің журналисі, Қазақ телевизиясында оператор көмекшісі, Алматы Жоғары партия мектебінде оқытушы, әл-Фараби атындағы Мемлекеттік университетте баспасөз кабинетінің меңгерушісі, аға оқытушы, доценттік қызметтерде болды, республикалық «Арай» жастар журналының Бас редакторлығы қызметін де қосымша атқарды.

К. Қабылғазина 4 электронды оқулық, 6 оқу құралы, 1 монография, 1 оқулық шығарған.

Қазақстан Республикасы Журналистер академиясының дипломымен, Құрмет грамоталарымен, ҚазҰУ-дың дамуына үлес қосқаны үшін мерекелік медальмен марапатталған. «ҚазҰУ-дың үздік оқытушысы» атағының иегері. Университет деңгейінде хабар тарататын «Әл-Фараби» радиосының жетекшісі, топ куратор-эдвайзері, университеттік «Талапкер» орталығының координаторы сияқты қоғамдық жұмыстарға белсене араласады.

Көркем прозамен шұғылданады, жас ұрпаққа үлгі-тәрбиені насихаттайтын әңгіме, новеллалары республикалық басылым беттерінде жарияланып тұрады. К. Қабылғазина туралы мемлекеттік тапсырыс бойынша СТВ арнасында деректі сюжет жасалды, «Қазақстан» арнасында жеке бағдарлама арналды («Сырғалым»), «Білім», «Мәдениет», «Асыл арна» және «Хабар» арналарында сюжеттер түсірілді, БАҚ беттерінде мақалалар жарияланды.Өмірлік ұстанымы: шыншылдық, адалдық, турашылдық және шәкірттен талап ету үшін ұстаз өзі өнеге көрсетуі керек.

Негізгі ғылыми еңбектері:

1. Дәуір үні: монография. 2003 жылы жарық көрген, Көлемі – 10 б/т.
2. Радиожурналистика: оқулық. 2006 ж. Көлемі – 25 б/т. (3, 4 және 6-тараулар).
3. Аудиотехника және радиохабарларының технологиясы: оқу құралы. 1999 ж. Көлемі – 6 б/т.
4. Ғылыми зерттеулерді ұйымдастыру және жоспарлау: магистратураға арналған типтік бағдарлама. 2005 ж. Көлемі – 0,5 б/т.
5. Аудиотехника және радиохабарларының технологиясы: бакалаврға арналған типтік бағдарлама. 2001 ж. Көлемі – 0,5 б/т.
6. «ГАЗЕТ,ТЕЛЕВИЗИЯ ЖӘНЕ РАДИОХАБАРЛАРЫНЫҢ ТЕХНОЛОГИЯСЫ» пәнінің типтік бағдарламасы: 021040-журналистика мамандығы бойынша университет студенттеріне арналған.
7. Телевизия: бизнес әлде билік:оқу құралы (аударма). 2007 ж. Көлемі – 10 б/т.
8. Қазақ журналистикасы: оқу құралы. 2009 ж. (3-тарау).
9. Радиожурналистика: электронды оқулық. 2011 ж. ХБУ сайтында.
10. Хабар технологиясы: оқу құралы. 2011 ж.
11. Журналист шеберлігін қалыптастыру жолдары: оқу құралы. 2012 ж.
12. «Радиожурналистика» пәнінің типтік бағдарламасы: 021040-журналистика мамандығы бойынша университет студенттеріне арналған. 2013 ж.
13. «БАҚ-тың тілі мен стилі» пәнінің типтік бағдарламасы: 021040-журналистика мамандығы бойынша университет студенттеріне арналған. 2013 ж.
14. Радиожурналистика: әдістемелік нұсқау: оқу құралы. 2014 ж.
15. Еуразия ақпарат құралдары: оқу құралы. 2015 ж.
16. Телерадиожурналистика: теория, тәжірибе, түйін: оқулық. 2017 ж.
17. *Ғылыми және публицистикалық мақалалар саны жүзден астам.*